

A műsorfüzetet készítette: Sebestyén Júlia és Domokos József

Asociația Matematică Vályi Gyula
Vályi Gyula Matematikai Társaság
Vályi Gyula Mathematical Association

Nr. înreg: 45/1.noiembrie 2004.
Cod Ident. fisc. 16973710/24.11.2004
540143- Tg. Mureș, Aleea Cornișa, nr.3, ap.5, România
Tel.: +40-771-634225, +40-365-433 375, mobil: +40 740 138 366
www.valyigyula.ro
E-Mail: valyikor@gmail.com

$$\iint_{\Sigma} V(p, q) dx dy$$

XXIV.

VÁLYI GYULA

MATEMATIKA EMLÉKVERSENY

MAROSVÁSÁRHELY
2018. május 11.-12.

VÁLYI GYULA

Marosvásárhelyen, a négy és fél évszázados Református Kollégiumban (ma Bolyai Farkas Elméleti Líceum) Bolyai Farkas tanári tevékenységének és emberi tartásának köszönhetően vált világhírű matematikussá Bolyai János és indult a matematika meghódítására városunk nagy szülőtte, Vályi Gyula.

Vályi Gyula 1855 január 25-én született. Édesapja, Vályi Károly, tanítványa Bolyai Farkasnak. Itélőbíró és a református egyház kurátora volt. Édesanyja, Dózsa Rákhel, nyolcadrendű unokája Dózsa György, Ádám nevű unokatestvérének.

Kisgyerek korában egy esés utáni gondatlan orvosi kezelés miatt Vályi Gyula sánta maradt és élete végéig bottal járt.

1861-ben beiratták a marosvásárhelyi Kollégiumba. Tehetsége és szorgalma révén a kollégium legjobb tanulói közé tartozott. Réthy Mór így ír a kollégiumi évekről: „Az elemi és gimnáziumi osztályokban egyaránt minden tárgyból kitűnő előmenetelt tanusított, és tanárai, közöttük Mentovich Ferenc, a matematika és fizika lelkes és tudós professzora is róla a legnagyobb csodálattal beszéltek.” Gimnáziumi évei alatt jelentkező élete nagy megpróbáltatása, a szembetegsége. E miatt naponta alig néhány órát tanulhatott. Gyors felfogóképessége és kitűnő emlékezőtehetsége segítette a tanulásban.

1873-ban beiratkozott a kolozsvári egyetem matematika és természettudományi karára. Tanárai közül nagy hatással voltak rá Réthy Mór és Martin Lajos. 1877-ben matematika-fizika szakos tanári oklevelet kapott.

Réthy Mór és Martin Lajos javaslatára az egyetem két éves ösztöndíjat biztosított külföldi továbbképzésre és így 1878-ban Berlinbe utazott. Itt alkalmá volt a matematikai tudományok legújabb kutatási területeit megismerni. A berlini két év alatt kutató tudóssá fejlődött.

Tanulmányai befejeztével 1880 tavaszán hazatért. Ebben az időben a hajó - és repülőgépgyártás szükségessé tette a légcsavar hatékonyságának tanulmányozását. Vályi Gyula rendkívüli érdeme, hogy elsőnek vette észre annak a matematikai elméletnek a hiányát, amellyel a légcsavar felületi alakját, vagyis működése hatékonyságát tanulmányozni lehet. Ezt az elméletet dolgozta ki a doktori értekezésében, melynek címe: „A másodrendű parciális differenciális egyenletek elméletéhez”. Dolgozata

nemzetközi visszhangot keltett. 1881 februárjában, alig 26 évesen, avatták a matematika tudományok doktorává.

Kolozsváron az 1881-82-es tanévtől kezdve harminc éven át a Tudományegyetem köztisztelőnek örvendő tanára volt. Előadásai érdekesek, változatosak voltak. Haar Alfréd szerint abban az időben talán sehol sem tárgyalták magasabb szinten a komplex függvénytant mint ahogy Vályi Gyula tette. Csak két előadása nem változott. Egyik az elemi függvénytan, melyben egykori mesterét, Weierstrass követte, a másik Bolyai János Appendixe. Eredményes kutató munkát végzett a parciális differenciálegyenletek, a projektív és analitikus geometria, az elemi matematika, a számelmélet és a matematika más területén. Érdemeinek elismeréseként 1891-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választotta.

Didaktikai tevékenységének jelentősége nem marad el kutatási eredményeitől. Az Appendixről tartott előadássorozata nagymértékben hozzájárult a Bolyai János felfedezésének, a hiperbolikus geometriának az ismertetéséhez diákjai körében. Vályi Gyulának köszönhető a Bolyai-kultusz kialakulása Kolozsváron. Nyolc didaktikai művet adott ki. A kincses város egyetemének egyik legnagyobb hatású professzora volt.

Kutatásainak eredményeit beleszötte az előadásaiba, így próbálta további kutatómunkára ösztönözni diákjait. Előadásainak kidolgozásánál csak az emlékezetére volt utalva. Teljesen szabadon adott elő, sohasem használt feljegyzést, segédanyagot. Nemcsak tanítványai, tanártársai is méltányolták tudományos munkásságát, becsülték emberi erényeit.

1911-ben nyugdíjazását kérte. Nyugdíjazása után régi lakását feladta, bátyjához költözött és teljesen visszavonultan élt.

Élete során megtakarított pénzét két felé osztotta: 10 000 koronát a Tudományos Akadémiának, 20 000 koronát pedig a kolozsvári egyetem matematika és természettudományi karának hagyta ösztöndíj – alapra.

1913 okt. 13.-án halt meg Kolozsváron. A Házsongárdi temetőben nyugszik.

Szomorú, hogy több mint 105 évvel a halála után még mindig nincs sem Marosvásárhelyen, ahol született és tanult, sem Kolozsváron, ahol alkotott és ahol nyugszik egy utca, tér, iskola vagy intézmény, mely őrizné a nevét és emlékeztetne Marosvásárhely legnagyobb tudós szülőttére.

Vályi Gyula emlékére

Jött, szent hittel, mint ki keresztre menni kész
a székely fővárosba, csak megváltóként.
Dobbant a világ, váltott a szív és az ész,
tér-idő magzat projektív fókuszaként.
Az igazság tömérdek színét tükrözte
a holdtölte, a Nap szerelmesen pihent.
A hajnal megszülte az időt, érezte,
a végtelen titkos vágyainkból serkent.
Gurultak az álmok, tűzpiros prímszámok,
átsuhantak az imára kulcsolt kezek.
Erdély: kóbor fénysugarak és templomok
célkeresztje, derivált aranylemezek.
A szavak, tételek védelmébe zártan,
hóba süppedő menekülő ösvények.
Friss nyomot hagyni, véresen és aléltan,
ahol görnyedt vállú kripták a törvények.
Házsongárdban az örök tavasz csicsereg,
rácok oldódnak Európa térképén.
Itt a fák még állva halnak, csak könny perreg,
levelüket szél szórja szét e földtekén.
Szabad arcunkat földre tesszük, vajúdunk,
szívünkben a védősáncok elporladnak.
Szeretet a tudományos forradalmunk,
ha még gyerekeink magyarként álmodnak.

(Csernátfalva, 2012. május 19)

A VÁLYI GYULA MATEMATIKAI TÁRSASÁG

A Vályi Gyula Matematikai Társaság megalakulása és tevékenysége, része a fennmaradásunkért és a jövőbeni erdélyi értelmiség kialakításáért való küzdelmünknek. A tudásvágy ébrentartása, a matematika megszerettetése, a vizsgákra való felkészülés megkönnyítése, a tehetséges gyerekek felkutatása és azok külön foglalkoztatásának vágya késztetett arra, hogy megszervezzünk egy városi szintű kört, melyre a környező falvak gyerekeit is meghívjuk.

Dr. Sebestyén Dénes ötlete és javaslata alapján, kezdeményeztük, majd 1994 szeptember 28-án, Donáth Árpád és a kollégák támogatásával létrehoztuk a *Marosvásárhelyi Gimnáziumi Matematikatanárok Vályi Gyula Társaságát*, mely 2004-ig az Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság marosvásárhelyi szervezetének matematika szakosztálya volt.

A marosvásárhelyi törvényszék 5945-ös számú határozata értelmében 2004 október 12-től önálló jogi személyiséget nyertünk *Vályi Gyula Matematikai Társaság - Societatea Matematică Vályi Gyula - Vályi Gyula Mathematical Association* néven. Az Oktatásügyi Minisztérium 2004 november 19-én vette nyilvántartásába 484-es számmal.

A Marosvásárhelyi Gimnáziumi Matematikatanárok Vályi Gyula Társaságának kezdetben 53 tagja volt.

A Vályi Gyula Társaság tagjainak iskolán kívüli állandó tevékenységei közül kiemeljük a következőket:

- A marosvásárhelyi és környéki iskolák V., VI., VII., VIII., (e tanévtől kezdve IV.) osztályos tanulóinak terv szerinti tehetségápolása, heti 2-2 órában a *Vályi Gyula Matematikakör* keretén belül.

- Évente szervezzük a *Vályi Gyula Matematika Emlékversenyt*, amelyen résztvesznek Erdély rangos iskolái, a szorványvidék és régebb Kecskemét tanulói is. Reméljük, hogy a résztvevők nemcsak díjakkal, vagy a verseny tapasztalataival gazdagodnak, hanem értékes ismeretekkel is Vályi Gyuláról, a Bolyaiakról, városunk nevezetességeiről. Ezeket az ismereteket otthon bővítik, továbbadják esetleg tovább ápolják.

- Terjesztjük és támogatjuk a *Matematikai Lapokat*.

- A marosvásárhelyi napilap, a *Népújság* szerkesztősége segítségével, tíz éven át szerveztük a VIII. osztályos tanulóknak a *Matematikai-pályázat*

nevű megyei szintű vetélkedőt, melynek célja a városi, de főleg a falvak gyerekeinek megsegítésére a kisérlettségire és felvételire való felkészülésben.

- A folyamatos szakmai együttműködés és tapasztalatcsere eredményeként, feladatlapokat, összefoglaló teszteket, tudományos cikkeket közöltünk szaklapokban és öt különböző tematikájú példatárat jelentettünk meg.

- 2000000 lejt adtunk a ledöntött Vályi síremlék felállítására és a sír felújítására.

- Megszerveztük a *Vályi Gyula emlékévek* tevékenységeit születésének 150-ik és elhunytának 100-ik évfordulója alkalmából.

- *Születésének 150. évfordulója napján tudományos emlékkonferenciát* tartottunk, hazai és magyarországi akadémikusok, egyetemi tanárok részvételével és *domborműves emléktáblát* helyeztünk alma matere, a régi Református Kollégium falára.

- *2012-ben emlékművet állítottunk* a vár mellé, közel egykori szülőházához.

- *2013-ban halálának 100-ik évfordulója emlékére* dr. Sebestyén Dénes javaslatára *Vályi Gyula díjat* létesítettünk.

Vályi Gyula emlékérem, 2013. október 13.

- *2015 szeptember 12-én, a Vályi Gyula Matematikai Társaság a Nemzeti Tehetségsegítő Tanács által Akkreditált Kiváló Tehetségpont* minősítést kapta.

- *2018 március 24-én a Vályi Gyula Matematikai Társaság az Európai Tehetségsegítő Hálózat tagjává* vált.

Síremléke a kolozsvári Házsongardi temetőben

AZ EMLÉKTEVÉKENYSÉG IDŐBEOSZTÁSA

Május 11.-én

- 15:00 Vendégek fogadása a Bolyai Farkas Elméleti Líceumban
16:00 Megnyitó: a Bolyai Farkas Elméleti Líceum Amfiteatrumában
dr. Domokos József, dr. Farkas Csaba, Mátéfi István :
– A vendégek köszöntése
Szavaltat: Nagy Attila: Da Vinci álma - In memoriam Vályi Gyula
előadó: Kovács Blanka, VIII.oszt. Dacia Gimnázium
Gaudeamus – kórus
Énekelnek: Nagy Bertold X.B,Nagy Kinga XI.B,Zöld
Ágnes XI.B,
Ördög Tímea XII.B, Művészeti Líceum
tanár: Bíró Imre
16:20 dr. Weszely Tibor: Vályi Gyula Marosvásárhely szülőtte
Sebestyén Júlia: Vályi Gyula emlékének ápolása
16:45 Diákkonferencia:
Témája: Mi leszek ha nagy leszek?
19:00 Vacsora

Május 13.-án:

- 8:00 Reggeli
9:00-11:00 XXIV. Vályi Gyula Matematika Emlékverseny
11:00-12:00 Balas Árpád: Marosvásárhely nevezetességei
Látogatás a Teleki Tékába és a Bolyai múzeumba
12:00-13:00 Városnéző séta
13:00-13:15 Koszorúzás a Vályi Gyula emlékműnél
Szavaltat: Bencze Mihály: Vályi Gyula emlékére
Előadó: Győri Krisztina, VI. oszt. Dacia Gimnázium
13:30-14:30 Ebéd
15:00-15:30 Díjkiosztó ünnepély

A vendégek hazautazása

DIÁKKONFERENCIA

témája: **Mi leszek ha nagy leszek?**

- Korpos József , VIII. oszt., Rákossi Lajos Ált. Isk., Dózsa György
Tanár: Ölter Zsuzsanna Klára, Gyűjtő Blanka
Kovács Álmos VIII. oszt., Gaál Mózes Ált. Isk., Barót
Tanár: Zajzon Csaba
Kovács Koppány V. oszt., Gaál Mózes Ált. Isk., Barót
Tanár: Balló Szende-Gizella
Lukács Tünde VIII. oszt., Rákossi Lajos Ált. Isk., Dózsa György
Tanár: Ölter Zsuzsanna Klára, Gyűjtő Blanka
Mocanu Laura IV. oszt. Rákossi Lajos Ált. Isk., Dózsa György
Tanító: Fábíán Erzsébet
Pop Marc Alexandru VIII. oszt., Művészeti Liceum,
Tanár: Bíró Imre
Simon Szilvia V. oszt., Sövér Elek Szakközépiskola, Gyergyóalfalu
Tanár: Benczó Piroska
Szabadi Csaba V. oszt., Rákossi Lajos Ált. Isk., Dózsa György
Tanár: Peti Renáta, Gyűjtő Blanka
Szilágyi Adrienn VII. oszt., Művészeti Liceum,
Tanár: Bíró Imre
Tordai Ákos VII. oszt., Gaál Mózes Ált. Isk., Barót
Tanár: Zajzon Csaba
Varga Imre-Antöniő VII. oszt., Rákossi Lajos Ált. Isk., Dózsa György
Tanár: Ölter Zsuzsanna Klára, Gyűjtő Blanka

Nagy Attila

Da Vinci álma

In memoriam Vályi Gyula

Vak szemgolyó - marad
A *belső* lelkesedés,
A senki által be nem mérhető
Valós világ varázsa, fénye;
Az *én*, aki dobbanva gravitál
Isten és ember körül.
Da Vinci álma: az angyali
Emelkedés, röpdülés tisztasága,
Föl, föl!, de utána
Mindig vissza:
Oda ahol -bár pólus-orientált-
Legbelül az *egész* a tiszta.
Sántán is egy a titánok közül,
Akinek isten is, ember is örül-
Ó, szánalom helyesen cselekvője,
Ki Bolyai sorsát, mint paralellát
Örökölted a légcsavarral:
Nem kisebb attól Gauss és Weierstrass,
Hogy ti ragyogtok fölöttük mindég.

2006. szept.

MEGHÍVOTTAK:

Balás Árpád,
Bandi Árpád,
Kántor Éva
Mátéfi István
Molnár László
dr.Weszely Tibor

Vályi Gyula emléktábla,
2005.01.25.

Vályi Gyula emlékmű
2012.05.25.

AZ EMLÉKVERSENY RÉSZTVEVŐI

Ákosfalva: Általános Iskola

Tanár: Józsa Gabriella

Tanulók: Nagy Beáta Zsuzsanna V. oszt.
Koncz Erika Hilda V. oszt.

Barót: Gaál Mózes Általános Iskola

Tanár: Baló Szende Gizella , Zajzon Csaba

Tanulók: Kovács Koppány V. oszt.
Tordai Ákos VII. oszt.
Kovács Álmos VIII. oszt.

Csikszereda: Petőfi Sándor Általános Iskola

Tanár: Simon József, Molnár Klára

Tanulók: Tepuc Tünde V. oszt.
Herța Noémi VI. oszt.
Lacz Kinga VII. oszt.
Jánó Róbert VIII. oszt.

Dózsa György: Rákossi Lajos Ált. Isk.

Tanár: Ölter Zsuzsanna Klára

Tanulók: Mocanu Laura Magdalena IV. oszt.

Szabadi Csaba Árpád V. oszt.
Korpos József VII. oszt.
Varga Imre VII. oszt.
Lukács Tünde VIII. oszt.

Gyergyóalfalu: Sövér Elek Szakközépiskola

Tanár: Benczó Piroska

Tanulók: Koncsag Zsófia V. oszt.
Simon Szilvia V. oszt.

Kolozsvár: Báthory István Elméleti Líceum

Tanár: Nagy Örs

Tanulók: Szántó Ábel IV. oszt.
Szikszai Csongor IV. oszt.
Bíró Teréz V. oszt.
Marcu Dominic V. oszt.
Puskás Csaba VI. oszt.
Veres Róbert VI. oszt.
Bonta Renáta VIII. oszt.
Csete Annamária VIII. oszt.

Mezőpanit: Kádár Márton Általános Iskola

Tanár: Székely Emese

Tanulók: Domokos Anna-Mária IV. oszt.

Nyárádszereda:

Tanár: Damó Zsolt

Tanulók: Csipán Réka V. oszt.
Csiszér Bálint V. oszt.
Ábrahám Dávid VIII. oszt.
Rigmányi Lóránd VIII. oszt.

Nyárádremete: Dr. Nyulas Ferenc Ált. Isk.

Tanár: Pápai Csilla

Tanulók: Lingurar Laura VI. oszt.
Todor Nadasa VI. oszt.
Vizeli Claudia VI. oszt.
Lingurar Izabela VII. oszt.

Szováta: Domokos Kázmér Technológia Líceum

Tanár: Szakács Orsolya

Tanulók: Balázs Adrienn V. oszt.
Szávuly Imre VI. oszt.
Constantin Ayisem VII. oszt.
Ambrus Zoltán VIII. oszt.

Marosvásárhely:**Európa Ált. Isk.**

Tanár: Secărean Éva

Nagy Magor Zoltán	V. oszt.
Simon László	VI.
Hajdú Zalán	VI.
Bodó Bence	VI.
Vajda Péter	VII.
Kakucs Hunor	VII.
Simó Tamás	VII.
Izsák Nimród	VII.oszt
Szentgyörgyi Ivor	VII.

Alexandru Ioan Cuza Altalanos Isk.

Tanár: Bartha Enikő

Adorján-Czirjék Dániel	IV.
Balla Norbert	IV.

Bolyai Farkas Elmeleti Liceum

Tanár: Somlay Melinda

Benedek Theodora Andrea	IV
Knoblau Lénárd	IV.
Tar Brigitta	IV.
Zuh Eszter	IV
Jakab Zoltán Zsigmond	IV. oszt.
Domokos László	IV.
Kovács Gergő Csanád	IV
Brassai Csanád	IV

Tanár: Horváth Éva

Fancsali Biborka	VI.

Kiss Peter	VIII.

Tanár: Mátéfi István

Bartha Zágoni Bernadett	VII.
Erős Karácsony Szilárd	VII
Rusz Hanna	VII. oszt

Tanár: Szilágyi Emőke

Barta Zágoni Csongor	V.
Zolyomi Nándor	V.

Művészeti Szaklíceum Marosvásárhely

Tanár: Bálint Attila Sándor

Balog Edit	VI.
Fülöp Magor	VI.

Tanár Bíró Imre

Pop Marc Alexandru	VIII
Csibi Melinda	VII

Református Kollégium Marosvásárhely

Tanár: Simon Zsófia

Kacsó Milán	IV

Dr. Bernádi György Általános Iskola

Tanár: Bartos Honorea

Papp Bálint	V
Simon Arnold Krisztián	V
Csósz Andrea Gabriella	VI.
Moréh Beáta	VI.
Ötvös Tímea	VI
Miclea Andrea Szidonia	VI.
Bartos Dániel	VI.
Nagy Zsuzsa	VII.
Bartos Tamara	VIII.